

כשליש מתושבי העולם מגדירים את עצמם כיום כנוצרים – יותר מבני כל דת אחרת ברחבי תבל (מאמיני האסלאם נמצאים במקום שני עם כ-20 אחוזים מאוכלוסיית העולם). התהליך המדהים, שבו התפשטו אמונותיה של כת קטנטנה מארץ ישראל והפכו לדת הנפוצה ביותר בעולם, החל לפני כ-2,000 שנה בקירוב ושלבו השונים מהווים ציר מרכזי במחקר ההיסטורי על תולדותיה של התרבות המערבית. חלפו למעלה מ-1,000 שנים מלידתה של הכת עד שהושלם, פחות או יותר, ניצורה של אירופה. במאות השנים שלאחר מכן הצליחו הכנסיות הנוצריות בהדרגה לאסוף לחיקן עוד ועוד מאמינים – בכוח הזרוע או באמצעות המיסיון – ברחבי היבשות האחרות. עם זאת, הנצרות מראשיתה לא הייתה מקשה אחת: כתות, כנסיות וזרמים שונים התהוו בנצרות כבר במאות הראשונות, כתות נוספות נולדו בימי הביניים (וחלקן חוסלו בהשראת הכנסייה ההגמונית); הפיצול בעקבות הרפורמציה הפרוטסטנטית הוליד שוב אינספור קבוצות דתיות מסוגים רבים ושונים; וגם בעשורים האחרונים מוסיפות לקום כנסיות וכתות חדשות. בארצות הברית לבדה רשומות כיום למעלה מ-1,500 קבוצות דתיות המוכרות ככנסיות נוצריות נפרדות. המחלוקות שגרמו לפילוגים ולפיצול נסבו על סוגיות תאולוגיות מרכזיות, על שאלות של ארגון וסמכות, או על צורות הפולחן. בכל דור ודור אף קמו מנהיגים כריזמטיים, שגיבשו סביבם כתות מאמינים ייחודיות בזכות אישיותם הסוחפת ולא דווקא בזכות תורה חדשה. עם זאת, רוב רובן של הכנסיות והכתות הנוצריות קיבלו את הצהרת האמונה של ניקאה (שנוסחה בראשונה בשנת 325). אמונה באל אחד; באדון אחד – ישו המשיח, בנו של האל ממרים הבתולה, שנצלב למען ישועתם של בני-האדם, קם לתחייה ביום השלישי ועלה השמימה,

וישוב להקים את מלכותו הנצחית עלי אדמות; ברוח הקודש – שמעמדו שווה למעמדם של האב והבן; וכן אמונה בכנסייה שהוקמה בידי השליחים, בטבילה למחילת חטאים, בתחיית המתים ובחיים בעולם הבא. אולם, עוד טרם גובשו עיקרי יסוד אלה, חלו בארץ ישראל ובסביבותיה התפתחויות דרמטיות בקרב יהודים ולא-יהודים, שראו עצמם כחסידיה של תורה חדשה שיצאה מציון. פרק ראשון זה בתולדות הדת, שהייתה עתידה לעצב את הציביליזציה המערבית, התרחש אפוא בעיקרו במרחב הארצישראלי והיהודי. משום כך ישנם בישראל, אולי יותר מאשר בכל מרכז אקדמי אחר, חוקרים רבים של הנצרות הקדומה. קובץ המאמרים המיוחד בגיליון זה של **זמנים** מביא מבחר מהסוגיות הנדונות במחקריהם של מלומדים אלה, בעיקר (אך לא רק) בשאלות שדנות בזיקה בין הנצרות ליהדות. אולם, לפני שיפגשו קוראינו את דמויותיהם של יוחנן המטביל, ישו והשליחים, כפי שהן מצטיירות מן המקורות והמחקרים, הם מוזמנים להכיר, במסגרת המדור "דיוקנו של היסטוריון", מלומד ישראלי בן זמננו, פרופסור דוד יעקבי, שמלמד וחוקר זה שנים רבות פרקים בהיסטוריה הכלכלית-החברתית של ארצות השוכנות לחופיו המזרחיים של הים התיכון. תנודות דמוגרפיות, חקלאות, שיטות בנייה, קשרי מסחר עם ארצות האסלאם, נתיבי ספנות, אריגים ומטבעות – כל אלה, כך אנו למדים, היו חשובים בעיצובה של אירופה לא פחות מאשר כתבי הקודש, האמונות וצורות הפולחן הנוצרי שהגיעו אליה מארץ ישראל. ימי הביניים והמגעים בין העולם המוסלמי לעולם הנוצרי בתקופת מסעי הצלב נדונים גם ברשימה על התרגום לעברית של ספרו של אוסאמה אבן מונקד'; כמו כן, יהודים ויהדות ונוצרים ונצרות בתקופות שונות משתקפים אף בספרים האחרים הנדונים במדור ביקורת הספרים.